

УДК 37.02:811.161.2'6(100:470)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-5\(47\)-3757-3772](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-5(47)-3757-3772)

Котович Віра Василівна доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, <http://orcid.org/0000-0001-6370-8135>

Маркова Мар'яна Василівна доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, <http://orcid.org/0000-0002-3161-5476>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

Анотація. У статті здійснено аналіз теоретико-методологічних засад сучасних лінгвістичних досліджень у контексті професійної підготовки майбутніх учителів-словесників. Акцентовано увагу на сучасних тенденціях розвитку лінгвістики, зокрема на антропоцентричному, когнітивному, комунікативному та міждисциплінарному підходах до вивчення мовних явищ. Проаналізовано значення методологічної підготовки у формуванні дослідницької компетентності, академічної культури та професійної мобільності майбутніх учителів української мови та літератури.

Обґрунтовано важливість навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» як складника фахової підготовки здобувачів вищої освіти, що забезпечує формування навичок наукового пошуку, академічного письма, роботи з науковими джерелами та сучасними цифровими ресурсами. Визначено роль інноваційних освітніх технологій, цифровізації, електронних корпусів текстів, платформ дистанційного навчання й міждисциплінарних методів у розвитку сучасної філологічної освіти.

Наголошено, що методологічна компетентність є важливою умовою професійного становлення майбутнього словесника, його готовності до науково-дослідницької діяльності, організації учнівських наукових проєктів, критичного аналізу мовних явищ та впровадження інновацій у педагогічну практику. Підкреслено необхідність модернізації змісту методологічної підготовки відповідно до сучасних викликів гуманітарної науки та цифрового освітнього середовища. Окреслено перспективи

подальших досліджень, пов'язаних із використанням цифрових технологій, корпусної лінгвістики, штучного інтелекту та міждисциплінарних підходів у системі професійної підготовки майбутніх учителів-словесників.

Ключові слова: методологія наукових досліджень, лінгвістичні дослідження, вчитель-словесник, дослідницька компетентність, антропоцентричний підхід, когнітивна лінгвістика, комунікативний підхід, міждисциплінарність, академічна культура, цифровізація освіти.

Kotovych Vira Vasylivna Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Chair of Ukrainian Language Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, <http://orcid.org/0000-0001-6370-8135>

Markova Mariana Vasylivna, Doctor of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature and Theory of Literature, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, <http://orcid.org/0000-0002-3161-5476>

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF MODERN LINGUISTIC RESEARCH IN THE TRAINING OF FUTURE LANGUAGE TEACHERS

Abstract. The article provides an analysis of the theoretical and methodological foundations of modern linguistic research in the context of professional training of future language teachers. Attention is focused on current trends in the development of linguistics, in particular on anthropocentric, cognitive, communicative, and interdisciplinary approaches to the study of linguistic phenomena. The significance of methodological training in the formation of research competence, academic culture, and professional mobility of future teachers of Ukrainian language and literature has been analyzed.

The importance of the academic discipline "Methodology of Scientific Research" was justified as a component of the professional training of higher education students, which ensures the development of skills in scientific research, academic writing, working with scientific sources, and modern digital resources. The role of innovative educational technologies, digitalization, electronic text corpora, distance learning platforms, and interdisciplinary methods in the development of modern philological education has been defined. It was emphasized that methodological competence is an important condition for the professional development of a future philologist, his readiness for research activities, organization of student scientific projects, critical analysis of linguistic phenomena, and implementation of innovations in pedagogical practice. The

prospects for further research related to the use of digital technologies, corpus linguistics, artificial intelligence, and interdisciplinary approaches in the system of professional training of future language teachers are outlined.

Keywords: research methodology, linguistic studies, language teacher, research competence, anthropocentric approach, cognitive linguistics, communicative approach, interdisciplinarity, academic culture, digitalization of education.

Постановка проблеми. Сучасному етапу розвитку філологічних наук властиве активне оновлення наукових парадигм, розширення міждисциплінарних зв'язків, упровадження інноваційних методів аналізу мовно-літературних явищ та переосмислення методологічних засад досліджень. У цих умовах особливої ваги набуває проблема формування в майбутніх учителів-словесників цілісного уявлення про теоретичні основи наукового пізнання, сучасні методологічні підходи та специфіку організації лінгвістичних досліджень.

Професійна підготовка майбутніх фахівців мовно-літературної освітньої галузі сьогодні спрямована не лише на засвоєння системи знань, а й на розвиток дослідницької компетентності, критичного мислення, уміння аналізувати мовні процеси та літературні явища, застосовувати сучасний науковий інструментарій у практичній діяльності. Тож навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» посідає важливе місце в структурі професійної освіти майбутніх учителів-словесників, оскільки забезпечує формування навичок наукового пошуку, опрацювання джерельної бази, вибору релевантних методів дослідження та інтерпретації отриманих результатів.

Актуальність проблеми посилюється також потребою модернізації змісту філологічної освіти відповідно до сучасних освітніх стандартів, інтеграції української гуманітарної науки у світовий науковий простір, а також підготовки конкурентоспроможного педагога, здатного до наукової та професійної самореалізації. У зв'язку з цим особливого значення набуває осмислення теоретико-методологічних засад сучасних лінгвістичних досліджень у контексті професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема методології наукових досліджень у галузі філологічних наук перебуває в центрі уваги сучасної лінгводидактики. Теоретичні засади наукового пізнання, специфіку лінгвістичних методів, принципи організації наукового дослідження, питання формування дослідницької компетентності майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти висвітлено в працях Л. Височан,

О. Горошкіної, Н. Голуб, І. Зязюна, Я. Карпанова, Н. Кравченко, В. Креміня, С. Омельчука, М. Пентилюк, О. Семеног, О. Федоренко та багатьох інших науковців.

О. Горошкіна наголошує, що сьогодні перед учителями української мови і літератури стоїть завдання: сформувати інтелектуально розвинену особистість, яка має значний внутрішній потенціал для самореалізації, самоорганізації, самовдосконалення.

У цьому контексті пріоритетним стає не просто засвоєння знань про мову й мовлення, набуття низки вмінь і навичок, а розвиток компетентної мовної особистості учня, його інтелектуальних і творчих здібностей, ціннісних орієнтацій [2].

Вагомий внесок у розроблення загальнонаукових та філософських основ методології здійснили вчені, які розглядали структуру наукового дослідження, принципи об'єктивності, системності, історизму та міждисциплінарності. Їхні праці стали підґрунтям для розвитку сучасної гуманітарної методології та визначення основних напрямів лінгвістичних студій.

Методологічні аспекти мовознавчих досліджень ґрунтовно висвітлено в працях українських лінгвістів, присвячених проблемам структури мови, функціонування мовних одиниць, комунікативної природи мовлення, когнітивної та прагматичної лінгвістики тощо. У наукових розвідках Ф. Бацевича, В. Глуценка, О. Ковтун, С. Ковтюх, М. Кочергана, Л. Мацько, Л. Науменко, Л. Струганець зацентровано увагу на використанні комплексного підходу до аналізу мовних явищ, на поєднанні традиційних і новітніх методів дослідження, зокрема описового, структурного, порівняльно-історичного, дискурсивного, психолінгвістичного, корпусного аналізів тощо.

Окрему групу становлять дослідження, присвячені професійній підготовці майбутніх учителів української мови та літератури. Науковці наголошують на необхідності формування в здобувачів вищої освіти дослідницьких умінь, навичок академічного письма, здатності до самостійного наукового пошуку та критичного осмислення мовознавчих концепцій. У цьому контексті дисципліна «Методологія наукових досліджень» стає важливим складником фахової підготовки майбутнього словесника.

Попри значну кількість наукових праць, проблема осмислення теоретико-методологічних засад сучасних лінгвістичних досліджень у контексті професійної підготовки майбутніх учителів-філологів потребує подальшого комплексного вивчення. Актуальними залишаються питання інтеграції сучасних методологічних підходів у зміст гуманітарної освіти, оновлення та вдосконалення дослідницької підготовки здобувачів вищої освіти.

Мета статті полягає в аналізі теоретико-методологічних засад сучасних лінгвістичних досліджень та визначенні їхньої ролі в системі професійної підготовки майбутніх учителів-словесників.

Виклад основного матеріалу. У сучасному науковому просторі проблема методології дослідження посідає важливе місце, оскільки саме методологічна основа визначає напрями, принципи, способи й ефективність наукового пізнання. Особливої актуальності це питання набуває у сфері лінгвістики, для якої характерні багатовекторність, міждисциплінарність та активне оновлення дослідницького інструментарію.

Поняття *методологія* в науковій літературі трактують як систему принципів, підходів, способів і засобів організації теоретичної та практичної діяльності дослідника. Методологія визначає логіку наукового пошуку, забезпечує обґрунтованість дослідження, сприяє вибору оптимальних методів аналізу та інтерпретації наукових фактів. У лінгвістичних дослідженнях методологія виступає не лише теоретичною основою вивчення мовних явищ, а й важливим інструментом систематизації мовознавчих знань.

У контексті наукового дослідження важливо розмежовувати поняття *метод*, *методика* та *методологія*, які є взаємопов'язаними, проте не тотожними. Методологія становить найвищий рівень наукового пізнання, оскільки охоплює загальні принципи, концепції та підходи до організації дослідження. Метод розглядають як спосіб досягнення поставленої мети, конкретний шлях пізнання мовних явищ і процесів. Натомість методика є практичною реалізацією певного методу, сукупністю прийомів, процедур і засобів дослідження, спрямованих на отримання наукового результату. «Методи й методологія дослідження становлять основу наукової роботи. Доречний вибір методів впливає на достовірність і доказовість наукового пошуку. Кожен науковець на початку дослідження повинен визначитися з тим, у який спосіб досліджувати мовний матеріал, визначити його обсяг, окреслити аспекти й властивості об'єкта і предмета вивчення» [7, с. 78].

У лінгвістиці методологія виконує важливу інтегративну функцію, забезпечуючи поєднання традиційних і новітніх підходів до аналізу мовних явищ. Сучасні мовознавчі студії дедалі частіше ґрунтуються на антропоцентричному, когнітивному, комунікативному, функціональному та міждисциплінарному підходах, що зумовлює розширення методологічного інструментарію лінгвістики. Особливої ваги набуває здатність майбутніх учителів-словесників орієнтуватися в сучасних методологічних концепціях, критично осмислювати наукові підходи та застосовувати адекватні методи у власній дослідницькій діяльності. Зміна наукових орієнтирів у мовознавстві зумовила формування нових теоретичних засад дослідження

мови, що ґрунтуються на поєднанні класичних і новітніх методологічних підходів. У центрі уваги нинішньої лінгвістики перебуває мова як складне багатовимірне явище, тісно пов'язане з мисленням, культурою, свідомістю, комунікацією та соціальною діяльністю людини. Відтак «перспективним з погляду вивчення одиниць і категорій усіх мовних рівнів видається розгляд лінгвістичного методу як складної логічної одиниці, що включає в себе онтологічний, операційний і телеологічний компоненти» [3, с. 44]. Якщо традиційна лінгвістика тривалий час орієнтувалася переважно на структурно-системний аналіз мови, то сучасні дослідження дедалі частіше спрямовані на вивчення мовної особистості, комунікативних процесів, когнітивних механізмів та функціонування мови у соціокультурному просторі. Це зумовило перехід від описового вивчення мовних одиниць до комплексного аналізу мовлення у його взаємозв'язку з людиною та суспільством.

Важливе місце у сучасній лінгвістиці посідає антропоцентрична парадигма, відповідно до якої мову розглядають крізь призму людської діяльності, свідомості та культури. Усякий пласт природної мови, що включає в себе одиниці з загальною денотативною спрямованістю, кодує інформацію про певний фрагмент дійсності, пропущену через призму внутрішнього світу носія мови, яка увібрала в себе особливості його духовної культури. Дослідження, що мають справу з подвійним відображенням (фрагмента дійсності – в свідомості носія культури, фрагмента свідомості – в мові), ставлять перед собою, відповідно, два взаємопов'язані завдання: визначити специфіку національно зумовленого сприйняття фрагмента дійсності та показати особливості мовного каналу трансляції інформації про такий фрагмент дійсності [6, с. 23]

Антропоцентричний підхід орієнтує дослідника на вивчення мовної особистості, індивідуальних особливостей мовлення, національно-культурної специфіки мовних явищ, а також ролі мови у формуванні світогляду людини. У межах цього підходу мова постає не лише засобом комунікації, а й важливим інструментом пізнання світу та відображення духовного досвіду народу.

Антропоцентрична парадигма не відмінняє існування та розвиток інших парадигм, а лише засвідчує переорієнтацію інтересів дослідників на зміну пріоритетів у вивченні природної мови. Стимулом для зміни наукової парадигми послуговували екстралінгвістичні фактори, зокрема соціальне замовлення, зорієнтоване на знання закономірностей людського (вербального) спілкування [8, с. 127].

Поряд з антропоцентричним підходом активно розвивається когнітивна лінгвістика, яка досліджує взаємозв'язок мови і мислення.

Когнітивний підхід спрямований на вивчення способів репрезентації знань у мові, механізмів мовної категоризації, концептуалізації та інтерпретації дійсності. У центрі уваги когнітивної лінгвістики перебувають концепти, мовна картина світу, ментальні структури та процеси пізнання. Такий підхід значно розширює межі традиційного мовознавства, оскільки поєднує лінгвістику з психологією, філософією, культурологією та нейронауками. Крім того, когнітивна лінгвістика спрямована на вивчення механізмів сприйняття і породження усного та писемного мовлення, описує правила мовної логіки та породження мовної інтуїції. Цілі навчання мають зводитися до формування мовної та метамовної свідомості; розгляду мови через призму конкретної етнокультури; розвитку лінгвістичного та критичного мислення; виховання засобами мови [9, с. 171–172].

Не менш важливим у сучасних лінгвістичних дослідженнях є комунікативний підхід, який розглядає мову як засіб спілкування та соціальної взаємодії. Основну увагу в межах цього підходу зосереджено на процесах мовленнєвої комунікації, прагматичних аспектах мовлення, особливостях функціонування мовних одиниць у конкретних ситуаціях спілкування. Комунікативна лінгвістика досліджує мовленнєві акти, дискурс, стратегії та тактики спілкування, мовленнєву поведінку учасників комунікації. У сучасному освітньому просторі комунікативний підхід має особливе значення, оскільки сприяє формуванню мовленнєвої компетентності майбутніх учителів-словесників та їхньої здатності ефективно організовувати педагогічну взаємодію. Основні позиції комунікативної лінгвістики в узагальненому вигляді дослідники представляють так: 1) у процесі комунікації як особливого виду людської діяльності, спрямованої на встановлення й підтримку зв'язку і застосовуваної для передавання інформації між людьми, взаємодіють дві сторони – лінгвістична і соціальна; 2) мову використовують з урахуванням ситуації спілкування і впливу на вербальну стратегію продуцента / реципієнта; 3) одиницею комунікації є певні дії чи мовленнєві акти; 4) породженню мовленнєвого акту передують формування мовленнєвого наміру мовця; 5) найбільш природними є усні види спілкування – слухання і говоріння [5].

Сучасну лінгвістику характеризує також виразний міждисциплінарний характер. Мовознавчі дослідження дедалі частіше інтегрують здобутки суміжних наук – психології, соціології, філософії, культурології, педагогіки, інформаційних технологій, нейролінгвістики, медіакомунікації тощо. Така міждисциплінарність сприяє поглибленому розумінню мовних процесів, розширенню методологічного інструментарію та формуванню нових напрямів дослідження, зокрема психолінгвістики, соціолінгвістики, етнолінгвістики, медіалінгвістики, корпусної лінгвістики тощо. Учені

наголошують на «поглибленні використання міждисциплінарних підходів та отриманні інтегративних знань щодо мови, зокрема й у контексті розширення методологічного арсеналу, запропонованого для урахування та використання при роботі з мовою на теоретичному та практичному рівнях у всіх сферах життєдіяльності суспільства, в яких так чи так задіяний мовний чинник» [4, с. 26].

Особливої актуальності міждисциплінарний підхід набуває у процесі професійної підготовки майбутніх учителів-словесників. Сучасний педагог-філолог повинен не лише володіти ґрунтовними знаннями з мовознавства, а й орієнтуватися у суміжних галузях гуманітарного знання, уміти застосовувати інноваційні технології, аналізувати мовні явища у широкому культурному та соціальному контексті. Це сприяє формуванню високого рівня професійної компетентності, наукового мислення та готовності до дослідницької діяльності.

Сучасна система вищої педагогічної освіти спрямована на підготовку конкурентоспроможного фахівця, здатного не лише здійснювати професійну педагогічну діяльність, а й активно долучатися до науково-дослідницької роботи. У зв'язку з цим особливого значення набуває методологічна підготовка майбутніх учителів-словесників, яка забезпечує формування наукового стилю мислення, дослідницьких умінь, академічної культури та готовності до самостійного наукового пошуку.

В умовах модернізації освіти та інтеграції української науки у світовий науковий простір підготовка майбутнього вчителя-словесника передбачає не лише оволодіння системою мовознавчих і літературознавчих знань, а й здатність застосовувати сучасні методологічні підходи у процесі професійної діяльності. Саме тому методологічна підготовка стає важливим складником професійної компетентності здобувачів освіти: вона сприяє розвитку аналітичного мислення, умінню критично оцінювати наукову інформацію, формулювати наукові проблеми та обґрунтовувати результати власних досліджень.

Одним із ключових завдань методологічної підготовки є формування дослідницької компетентності майбутніх учителів-словесників. Дослідницька компетентність охоплює систему знань, умінь, навичок і ціннісних орієнтацій, необхідних для здійснення науково-дослідницької діяльності. Вона передбачає здатність визначати актуальність наукової проблеми, формулювати мету й завдання дослідження, добирати адекватні методи аналізу мовного матеріалу, працювати з науковими джерелами, систематизувати та інтерпретувати результати дослідження.

Формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів здійснюється у процесі вивчення фахових дисциплін, виконання курсових і

кваліфікаційних робіт, участі у студентських наукових конференціях, семінарах, проектах, проблемних групах та наукових гуртках. Важливу роль у цьому процесі відіграє залучення здобувачів освіти до самостійної наукової діяльності, що сприяє розвитку їхньої творчої ініціативи, критичного мислення та здатності до наукового аналізу мовних явищ. Як наголошують науковці, «з одного боку, дослідницьку компетентність слід розглядати як складову частину професійної компетентності, з іншого – як невід’ємний компонент загальної та професійної освіти. Дослідницька компетентність здобувачів освіти – це здатність до проведення наукових досліджень, їх розуміння методології досліджень, знання процесу наукової роботи та здатність використовувати наукові методи та підходи для вирішення проблем відповідно до свого професійного напрямку» [1, с. 111–112].

Особливе місце в системі професійної підготовки майбутніх учителів-словесників посідає навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень». Її зміст спрямований на ознайомлення здобувачів освіти з теоретичними засадами наукового пізнання, принципами організації дослідницької діяльності, сучасними методами наукового аналізу та вимогами до академічного письма. Вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів освіти цілісного уявлення про структуру наукового дослідження, етапи його реалізації та способи інтерпретації результатів.

Дисципліна «Методологія наукових досліджень» забезпечує також розвиток практичних умінь, необхідних для здійснення наукової діяльності. Майбутні вчителі-словесники набувають навичок роботи з науковими джерелами, укладання бібліографії, опрацювання наукової літератури, оформлення результатів дослідження відповідно до вимог академічної доброчесності. Водночас важливого значення набуває оволодіння сучасними цифровими ресурсами, електронними базами даних, корпрусами текстів та програмними засобами аналізу мовного матеріалу.

Невід’ємним складником методологічної підготовки є розвиток академічної культури. «Академічна культура є ключовим індикатором якості вищої освіти як на національному, так і на міжнародному рівнях. Особливої актуальності проблема формування академічної культури набуває в умовах воєнного часу, коли зростає потреба у формуванні стійких етичних цінностей, норм та поведінкових моделей учасників освітнього процесу» [12, с. 103]. Академічна культура передбачає дотримання етичних норм наукової діяльності, принципів академічної доброчесності, відповідальне ставлення до результатів власної праці та повагу до інтелектуальної власності інших дослідників. У сучасному освітньому середовищі особливої ваги набуває формування в майбутніх педагогів навичок

академічного письма, коректного цитування, наукової аргументації та культури наукової дискусії.

Розвиток академічної культури майбутніх учителів-словесників сприяє формуванню їхньої професійної етики, наукової відповідальності та готовності до безперервного професійного самовдосконалення. Учитель-філолог повинен бути не лише носієм мовної культури, а й прикладом академічної доброчесності, наукової об'єктивності та високого рівня комунікативної компетентності.

Важливою умовою ефективної методологічної підготовки є впровадження інноваційних освітніх технологій, інтерактивних форм навчання та дослідницько-орієнтованого підходу. Використання проблемного навчання, проєктної діяльності, цифрових платформ, електронних освітніх ресурсів і міждисциплінарних методів сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів та розвитку їхньої наукової мобільності.

Методологічна підготовка майбутніх учителів-словесників має важливе практичне значення, оскільки забезпечує не лише формування теоретичних знань про наукове дослідження, а й розвиток умінь застосовувати наукові підходи у професійній педагогічній діяльності. Учитель-філолог повинен бути здатним до аналітичного мислення, творчого розв'язання професійних завдань, організації дослідницької діяльності учнів та постійного професійного самовдосконалення. Саме тому методологічна компетентність стає важливим складником професійної культури сучасного педагога.

Одним із основних напрямів практичного застосування методологічної підготовки є використання дослідницьких умінь у педагогічній практиці. Майбутній учитель-словесник повинен уміти аналізувати мовні та літературні явища, добирати ефективні методи навчання, здійснювати педагогічне спостереження, оцінювати результати освітнього процесу та впроваджувати інноваційні технології навчання. Дослідницький підхід у професійній діяльності сприяє розвитку педагогічної рефлексії, здатності критично оцінювати власний досвід та вдосконалювати освітню практику відповідно до сучасних вимог.

Методологічна підготовка забезпечує також готовність учителя-філолога до здійснення елементів науково-дослідницької діяльності у шкільному освітньому середовищі. У процесі професійної діяльності педагог часто стикається з необхідністю аналізу мовленнєвого розвитку учнів, вивчення рівня сформованості їхньої комунікативної компетентності, добору оптимальних методів навчання української мови та літератури. Саме дослідницькі вміння дають змогу вчителю об'єктивно оцінювати освітні результати, прогнозувати ефективність педагогічних технологій та здійснювати науково обґрунтовану організацію навчального процесу.

Особливого значення у професійній діяльності словесника набуває організація учнівської науково-дослідницької роботи. Сучасна школа орієнтована на розвиток творчої особистості здобувача освіти, формування в нього навичок самостійного пошуку інформації, критичного мислення та дослідницької культури. У зв'язку з цим учитель української мови та літератури повинен володіти методикою організації науково-дослідницької діяльності учнів, уміти керувати підготовкою наукових проєктів, творчих робіт, дослідницьких завдань і учнівських виступів.

Організація учнівської науково-дослідницької роботи передбачає формування в школярів умінь працювати з науковими джерелами, аналізувати мовний матеріал, здійснювати спостереження над мовними явищами, формулювати висновки та презентувати результати власної діяльності. Особливої актуальності така діяльність набуває у процесі підготовки учнів до участі у конкурсах наукових робіт, олімпіадах, мовно-літературних турнірах та діяльності Малої академії наук. Успішна організація дослідницької роботи учнів значною мірою залежить від рівня методологічної підготовки самого педагога, його наукової ерудиції та здатності мотивувати учнів до пізнавальної діяльності.

Важливим аспектом практичного значення методологічної підготовки є професійне самовдосконалення. Перебуваючи в руслі постійної самоосвіти, майбутній учитель-філолог повинен уміти з'ясовувати можливості відображення в школі сучасних досягнень лінгвістики; синтезувати лінгвістичні відомості, що максимально відповідали б цілям і завданням школи, на основі єдиної лінгвістичної концепції; вибирати лінгвістичні поняття для обов'язкового вивчення, визначення їх лінгвістичної суті і системних зв'язків між ними; виявляти основні принципи поєднання роботи над вивченням мови і розвитком мовлення учнів; встановлювати типології труднощів в оволодінні матеріалом кожної програмової теми; обґрунтовувати методичні засоби опрацювання матеріалу [11, с. 18].

Методологічна культура педагога сприяє формуванню його готовності до самоосвіти, критичного осмислення нових наукових концепцій та впровадження інновацій у педагогічну діяльність. Учитель, який володіє дослідницькими вміннями, здатний аналізувати власний педагогічний досвід, здійснювати самооцінювання професійної діяльності та шукати ефективні шляхи вдосконалення освітнього процесу. Крім того, науково орієнтований педагог стає активним учасником освітніх змін, здатним адаптуватися до нових викликів сучасної школи.

Сьогодні особливого значення набуває також використання цифрових технологій у професійній діяльності словесника. Методологічна підготовка передбачає оволодіння електронними освітніми ресурсами, цифровими

платформами, засобами онлайн-комунікації та технологіями обробки інформації. Це дає можливість учителеві ефективно організовувати навчальну й дослідницьку діяльність учнів, використовувати мультимедійні засоби навчання та інтегрувати інноваційні технології у процес викладання мовно-літературних дисциплін.

Сучасний розвиток освітнього простору, оновлення змісту філологічної освіти та інтеграція української педагогічної науки у європейський і світовий науковий контекст зумовлюють необхідність удосконалення методологічної підготовки майбутніх учителів-словесників. Нові виклики, пов'язані з цифровізацією освіти, розвитком міждисциплінарних досліджень, зміною підходів до організації освітнього процесу та посиленням ролі дослідницької діяльності, потребують оновлення змісту професійної підготовки майбутніх педагогів.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення методологічної підготовки є оновлення змісту освітніх компонентів. Сучасна система підготовки вчителя-словесника повинна враховувати новітні тенденції розвитку мовознавства, педагогіки, психології та інформаційних технологій. У зв'язку з цим зміст дисциплін, пов'язаних із методологією наукових досліджень, потребує постійного осучаснення, розширення міждисциплінарних зв'язків та орієнтації на актуальні наукові концепції.

Особливої уваги потребує інтеграція у зміст фахової підготовки сучасних напрямів лінгвістики – когнітивної, комунікативної, психолінгвістики, соціолінгвістики, медіалінгвістики та корпусної лінгвістики. Майбутні учителі-словесники повинні ознайомлюватися не лише з класичними методами мовознавчих досліджень, а й із новітніми методологічними підходами, що формують сучасну гуманітарну науку. Це сприятиме розвитку наукового мислення здобувачів освіти та їхній готовності до професійної діяльності в умовах динамічних освітніх змін.

Важливим напрямом удосконалення методологічної підготовки є інтеграція інноваційних технологій у процес професійної освіти майбутніх словесників. Як наголошує С. Омельчук, технологічні зміни, загальний доступ до диджитального світу, активне використання застосунків, соціальних мереж і віртуальних платформ, стрімкий розвиток віртуальної реальності та інформаційно-комунікаційних технологій, використання генеративного штучного інтелекту в освіті – усе це істотно впливає на диджиталізацію сучасної освіти [10, с. 9]. Цифровізація освітнього простору відкриває широкі можливості для організації науково-дослідницької діяльності студентів, використання електронних ресурсів, цифрових платформ, мультимедійних засобів навчання та спеціалізованих програм аналізу мовного матеріалу. Використання інформаційно-комунікаційних

технологій сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти та формуванню їхньої цифрової компетентності. «Набуває актуальності розуміння таких базових понять цифрової лінгвометодики, як цифровий учитель, цифрове освітнє середовище, цифрові інструменти, дистанційне навчання, змішане навчання, цифрове обладнання, електронні освітні ресурси, цифрова безпека, цифрова компетентність» [10, с. 9].

У сучасних умовах особливого значення набирає використання електронних бібліотек, наукових баз даних, цифрових корпусів текстів, платформ дистанційного навчання та інтерактивних освітніх ресурсів. Це дає можливість майбутнім педагогам оперативно працювати з науковою інформацією, здійснювати аналіз мовних явищ, брати участь у наукових онлайн-проектах та інтегрувати цифрові технології у професійну діяльність.

Перспективним напрямом розвитку методологічної підготовки є також посилення практикоорієнтованого підходу. У сучасній педагогічній освіті важливо забезпечити тісний взаємозв'язок теоретичної підготовки з практичною діяльністю майбутнього вчителя. Здобувачі освіти повинні не лише засвоювати теоретичні основи наукового дослідження, а й активно застосовувати набуті знання у процесі виконання практичних, творчих і дослідницьких завдань.

Практикоорієнтований підхід передбачає активне залучення студентів до наукових проєктів, педагогічних досліджень, організації мовознавчих спостережень, аналізу текстового матеріалу та розроблення власних освітніх ініціатив.

Важливу роль у цьому процесі відіграють педагогічна практика, участь у наукових конференціях, семінарах, тренінгах, а також виконання індивідуальних дослідницьких завдань, спрямованих на формування професійної мобільності та творчої активності майбутніх педагогів.

Не менш важливим є створення умов для розвитку академічної доброчесності, наукової комунікації та культури академічного письма. Удосконалення методологічної підготовки повинно передбачати формування в здобувачів освіти навичок наукової аргументації, критичного аналізу інформації, коректного використання джерел та відповідального ставлення до результатів наукової діяльності. Це сприятиме підвищенню якості професійної підготовки майбутніх учителів-словесників та їхній готовності до активної участі у науковому й освітньому просторі.

Важливою перспективою є також розвиток міжнародної академічної співпраці, участь здобувачів освіти у міжнародних наукових програмах, освітніх проєктах та міжкультурних комунікаціях. Такий підхід забезпечує інтеграцію української філологічної освіти у світовий науковий простір,

сприяє обміну науковим досвідом та підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх педагогів.

Висновки. Сучасний розвиток лінгвістичної науки характеризується активним оновленням методологічних підходів, розширенням міждисциплінарних зв'язків та інтеграцією цифрових технологій у процес наукового пізнання. У таких умовах особливого значення набуває методологічна підготовка майбутніх учителів-словесників, яка забезпечує формування наукового стилю мислення, дослідницької компетентності та готовності до професійної самореалізації.

Методологія є важливим складником наукового пізнання, оскільки визначає принципи організації дослідницької діяльності, забезпечує обґрунтованість наукового пошуку та ефективність аналізу мовних явищ, а міждисциплінарний характер сучасної лінгвістики сприяє розширенню методологічного інструментарію та формуванню нових напрямів наукових студій. Отже, навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» відіграє важливу роль у підготовці майбутніх учителів до науково-дослідницької та педагогічної діяльності. Методологічна підготовка майбутніх учителів-словесників є важливою умовою формування компетентного, творчого та науково орієнтованого педагога, здатного ефективно працювати в умовах сучасного освітнього простору та забезпечувати високий рівень мовно-літературної освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у поглибленому вивченні інноваційних методологічних підходів до організації лінгвістичних досліджень у системі професійної підготовки майбутніх учителів-словесників, питань інтеграції цифрових технологій, корпусної лінгвістики, медіалінгвістики та міждисциплінарних методів у зміст філологічної освіти.

Перспективним видається дослідження можливостей використання електронних корпусів текстів, штучного інтелекту, автоматизованих систем аналізу мовних даних та мультимедійних платформ у процесі підготовки майбутніх філологів.

Важливим напрямом подальших наукових пошуків може стати також розроблення методичних рекомендацій щодо організації науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти, удосконалення форм академічної комунікації та формування готовності майбутніх учителів-словесників до безперервного професійного розвитку в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Література:

1. Височан Л., Юденкова О., Капранов Я. Формування дослідницької компетентності здобувачів закладів вищої освіти. *Педагогіка формування творчої*

особистості у вищій і загальноосвітній школах. 8. 2023. С. 110–113. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.19>

2. Горошкіна О. Навчання української мови у вимірах сьогодення. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728953/F.pdf>

3. Глушченко В. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 6. 2010. С. 32–44.

4. Жук Н. Мова як об'єкт міждисциплінарних досліджень: методологічні аспекти у контексті тенденцій розвитку політико-правової сфери у сучасних умовах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 36. 2023. С. 25–35. URL: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36-03>

5. Ковтун О. Комунікативний підхід у мовній освіті: діахронний аналіз. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/13.pdf

6. Котович В. Ойконімія України як лінгвокультурний феномен: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2020. 448 с.

7. Ладиняк Н. Методи і напрями досліджень у контексті лінгвістики: проблемні питання. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. 11. 2025. С. 75–81. <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.11.13>

8. Науменко Л. Антропоцентрична парадигма як методологічна матриця сучасних лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 22. 2016. С. 125–128.

9. Медвідь Н., Малінська Г. Когнітивний підхід до вивчення української мови як шлях до вдосконалення комунікативної компетенції здобувачів освіти. *Закарпатські філологічні студії*. 27. 2. 2023. С. 170–174. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.32>

10. Омельчук С. Сучасні тренди розвитку української лінгвометодики: глобальний і національний виміри. *Педагогічні науки*. 105. 2024. С. 5–13. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-105-1>

11. Підготовка вчителя-філолога у педагогічному вищому навчальному закладі: монографія / за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець. Тернопіль: Осадця Ю. В., 2017. 420 с.

12. Семенов О. Розвиток академічної культури здобувачів PhD в освітньо-культурному просторі ЗВО в умовах воєнного часу. *Освіта. Інноватика. Практика*. 12. 10. 2024. С. 103–109. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i10-016>

References:

1. Vysochan L., Yudenkova O., Kapranov Ya. (2023). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti здобувачів закладів вищої освіти [Formation of research competence of higher education institution students]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 8. S. 110–113. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.19> [in Ukrainian].

2. Horoshkina O. (2019). Navchannia ukrainskoi movy u vymirakh sohodennia [Teaching the Ukrainian language in the dimensions of today]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728953/F.pdf> [in Ukrainian].

3. Hlushchenko V. (2010). Linhvistychnyi metod i yoho struktura [Linguistic method and its structure]. *Movoznavstvo*. 6. S. 32–44 [in Ukrainian].

4. Zhuk N. (2023). Mova yak ob'iekt mizhdystsyplinarnykh doslidzhen: metodolohichni aspekty u konteksti tendentsii rozvytku polityko-pravovoi sfery u suchasnykh umovakh [Language as an object of interdisciplinary research: methodological aspects in the context of

development trends of the political-legal sphere in modern conditions]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Pravo»*. 36. S. 25–35. URL: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36-03> [in Ukrainian].

5. Kovtun O. (2011). *Komunikatyvnyi pidkhid u movnii osviti: diakhronnyi analiz* [Communicative Approach in Language Education: A Diachronic Analysis]. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/13.pdf [in Ukrainian].

6. Kotovych V. (2020). *Oikonimiiia Ukrainy yak linhvokulturnyi fenomen* [Oikonymia of Ukraine as a linguocultural phenomenon]: monohrafiia. Drohobych: Posvit. 448 s. [in Ukrainian].

7. Ladyniak N. (2025). *Metody i napriamy doslidzhen u konteksti linhvistyky: problemni pytannia* [Methods and research directions in the context of linguistics: problematic issues]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Seriiia: Filolohiia*. 11. S. 75–81. <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.11.13> [in Ukrainian].

8. Naumenko L. (2016). *Antropotsentrychna paradyhma yak metodolohichna matrytsia suchasnykh linhvistychnykh doslidzhen* [Anthropocentric paradigm as a methodological matrix of modern linguistic research]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*. 22. S. 125–128 [in Ukrainian].

9. Medvid N., Malinska H. (2023). *Kohnityvnyi pidkhid do vyvchennia ukrainskoi movy yak shliakh do vdoskonalennia komunikativnoi kompetentsii zdobuvachiv osvity* [A cognitive approach to learning the Ukrainian language as a way to improve the communicative competence of students]. *Zakarpatski filolohichni studii*. 27. 2. S. 170–174. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.32> [in Ukrainian].

10. Omelchuk S. (2024). *Suchasni trendy rozvytku ukrainskoi linhvometodyky: hlobalnyi i natsionalnyi vymiry* [Modern trends in the development of Ukrainian linguodidactics: global and national dimensions]. *Padahohichni nauky*. 105. S. 5–13. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-105-1> [in Ukrainian].

11. *Pidhotovka vchytelia-filoloha u pedahohichnomu vyshchomu navchalnomu zakladi* (2017) [Training of a philologist teacher in a higher pedagogical educational institution]: monohrafiia / za red. V. Melnychanka, L. Struhanets. Ternopil: Osadtsa Yu. V., 420 s.

12. Semenoh O. (2024). *Rozvytok akademichnoi kultury zdobuvachiv PhD v osvitno-kulturnomu prostori ZVO v umovakh voiennoho chasu* [Development of the academic culture of PhD students in the educational and cultural space of higher education institutions in wartime conditions]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*. 12. 10. S. 103–109. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i10-016> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 15.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026